

Makale tarihçesi: Alındı: 1 Şubat 2016 Kabul edildi: 4 September 2016

Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği

Ömer Yavuz^Y
Sefa Mızrak[±]

Özet

Acil durumlar, toplumdaki bütün insanları etkilerler fakat özellikle çocuklar bu olayların olumsuz etkilerinden görece çok daha fazla etkilenmektedir. Çocukların başa çıkma kapasiteleri yetişkinlerde olduğu gibi tam anlamıyla gelişmediği için acil durum sonrasında ortaya çıkan kaotik duruma adapte olmaları daha zor olmaktadır. Dahası acil durumlar, çocukların gelecek yaşantılarını doğrudan etkileyen eğitim faaliyetlerinin aksamasına yol açabilir. Acil durumlarda kız çocukları eğitime ulaşmakta daha fazla güçlük çekmektedir. Bu nedenle eğitim konusu afet yönetimi politika ve uygulamaları açısından göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur. Özellikle savaş ya da iç karışıklıklar nedeniyle yaşadığı yeri terk ederek başka bir bölge veya ülkeye sığınan kişilerin eğitimi çok daha karmaşık bir sorun oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı acil durum yönetimi perspektifinden mültecilere yönelik yapılan eğitim yardımlarını incelemek ve bu bağlamda Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yapılan eğitim yardımlarını değerlendirmektir. Bu araştırma örnek olay incelemesi olarak tasarlanmıştır. Okul çağındaki mültecilerin eğitime yönelik uygulamalar, acil durumlarda eğitim ve eğitim hakkı literatüründen yararlanılarak Türkiye'deki Suriyeli mülteciler örneğinde incelenmiştir. Türkiye, mültecilerin eğitimi için öğretmen desteğinden okul yapımına kadar birçok yardım gerçekleştirmektedir. Buna rağmen çok sayıda okul çağındaki mülteci çocuk eğitime erişememektedir. Suriyeli mülteciler için eğitim açısından görülen iki temel sorun vardır. Birincisi, yerinden edilmişliğin doğal bir sonucu olan fakirliktir. İkincisi ise geçerliliği olan diplomaların verilememesidir. Sorunların çözümü için hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği ve koordinasyonun artırılması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Acil durum; eğitim; eğitim yardımı; mülteci; sığınmacı.

Giriş

Eğitim, genel olarak kültürlenme süreci veya kültürel değerleri bireye kazandırma süreci olarak tanımlanmaktadır (Sönmez, 2015:2). İnsanın en temel haklarından biri eğitim hakkıdır. Aynı zamanda eğitim hakkı diğer hak

^Y Ömer Yavuz, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Çanakkale, Türkiye. E-posta: omerfrkyavuz@hotmail.com.

[±] Sefa Mızrak, Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Gümüşhane, Türkiye. E-posta: sefamizrak@gumushane.edu.tr.

Bilgilendirme: Bu makalenin ilk versiyonu 12-14 Eylül 2014 tarihleri arasında Aydın, Türkiye'de gerçekleştirilen 12. Kamu Yönetimi Forumunda sözel bildiri olarak sunulmuştur.

ve özgürlükler ile de yakından ilgilidir. Gerek okuma-yazma bilmeme gerekse diğer eğitim basamaklarında kazanılan bilgi ve becerilerden yoksun kalma beşeri sermaye açısından çok ciddi sorunlara neden olmaktadır. Örneğin, kız çocuklarının okullaşma oranı ile bebek ölüm hızı arasında anlamlı bir ilişki vardır (Sirin ve Sirin, 2015:8). Kız çocuklarının okullaşma oranındaki 10 puanlık bir artış sonunda bebek ölüm hızı binde 4,1 azalmıştır. Acil durumlarda eğitim, anneden çocuğa geçen hastalıkların önlenmesini de sağlamaktadır (Talbot, 2013:5). Bu sonuçlar, insanın en temel hakkı olan yaşama hakkı ile eğitim hakkı arasında yakın bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Yaşama hakkının yanı sıra, insanın bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimi için eğitime gereksinimi vardır (Akyüz, 2001: Parag. 1).

Dünya genelinde 72 milyon çocuk eğitime devam edemezken, bunların yarısını doğal veya insan kaynaklı afetler nedeniyle okuluna devam edemeyenler oluşturmaktadır. Oysa eğitim çocuğun en temel hakkıdır ve uluslararası sözleşmeler ve yasalarla güvence altına alınmıştır. Acil durumlarda, afetler karşısında, devlet bu hakları kuvvetle desteklemek zorundadır (Türmen, 2012:13). Çocuğun yasalarla güvence altına alınmış eğitim hakları afetler nedeniyle kesintiye uğramamalıdır. Aksine afet sonrasında çocukların artan ihtiyaçları ve korunmasız olmaları nedeniyle çocukların eğitim hakkı daha da önem kazanır (Pigozzi, 1999:i). Doğal ve insan kaynaklı afetler, çok kısa bir sürede, çocukların hayatının normal akışını, çocuğun bakım ve eğitimi sağlayan ailelerini, öğretmenlerini ve okullarını yok eder. Çocuğun haklarının hayata geçmesini engeller, geciktirir, bazen de durdurur. Bu olumsuz koşullara karşın çocuğa normal standartlara uygun bir eğitim verilmesini sağlamak devletlerin görevidir (Sinclair, 2007:52).

Tüm dünyada yaklaşık 70 milyon çocuk afet ve acil durumlardan olumsuz olarak etkilenmektedir. (Penrose ve Takaki, 2006:698-699). Çocuklar, yetişkinlere oranla acil durumların yıkıcı etkilerinden daha fazla etkilenir. Özellikle savaş veya iç karışıklık gibi karmaşık afet durumlarında, çocuklar yaşadığı yerden göç etmek zorunda kalarak mülteci durumuna gelirler. Mülteciler yeni geldikleri toplumda günlük yaşamdaki değişimlere bağlı birçok zorlukla karşı karşıya kalır ve bu zorluklara uyum sağlamak için mücadele ederler. Bu mücadele yetişkin mülteciler için görece daha kolaydır; çünkü yetişkinler yeni geldikleri toplumda kendileri ile aynı kökene sahip bireylerle bir arada yaşayarak, kendileri için güvenli ve tanıdık bir çevre oluşturabilirler. Bu ailelerin çocukları açısından düşünüldüğünde yaşanan zorluklar daha da artmaktadır. Eğitim, mülteci çocukların yeni yaşam koşulları nedeniyle ortaya çıkan söz konusu zorlukları aşmasına yardım eden bir araçtır. Eğitim sığınmacı çocukların ve gençlerin psikolojik durumları için de oldukça önemlidir (Ferris ve Winthrop, 2010:29). Ancak mülteciler çoğu zaman eğitime devam etme fırsatı yakalayamamaktadır. Bu kişilerin eğitime devam etmesi durumunda ise hem kendileri için hem de eğitim sistemi için bir takım güçlükler ortaya çıkmaktadır. Bu çocuklar yaşadıkları ani ve zorlu göç süreçleri, farklı geçmiş ve

kültürel özelliklere sahip olmaları, ortak bir dili paylaşmamaları gibi nedenlerle okula uyum sağlamak için ek çaba göstermek durumunda kalırlar. Eğitim sistemi ise farklı etnik kökenlere sahip kişilerin eğitim ihtiyaçlarına cevap vermek zorunda kalır (Şeker ve Aslan, 2015:92).

Acil durumların ortaya çıkardığı olumsuz yaşam koşullarının yanı sıra çocukların günlük yaşamda aşılma, okula gitme vb. gibi kendilerine has bir takım ihtiyaçları vardır. Ancak özellikle savaş ve göç durumlarında bu ihtiyaçların karşılanması güçleşmektedir. Çocuklar açısından acil durumun en önemli sonucu, eğitimin kesintiye uğramasıdır. Mülteci hareketleri, eğitim hakkının kullanılması açısından elverişsiz koşulların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Acil durumlarda eğitim, çoğu zaman bir lüks ve kaynak olup olmamasına bağlı olarak gerçekleştirilecek ikincil bir hak olarak algılanmaktadır. Oysa eğitim, acil durumlarda hem kurtarma ve koruma, hem de rehabilitasyon ve gelişimi destekleyici bir araç olarak görülmeli ve tüm afet ve insani yardım çalışmalarının öncelikli faaliyeti olmalıdır (Türmen, 2012:15).

2011 yılında Suriye'de başlayan iç çatışmalar nedeniyle 2.582.600 mülteci¹ (Şubat 2016 itibarıyla) Türkiye'ye sığınmıştır. Bu kişilerin yaklaşık 270 bini mülteciler için oluşturulan geçici barınma merkezlerinde yaşarken, geriye kalan büyük bir kesim şehirlerde kendi imkanları ile hayatlarını devam ettirmektedir (GİGM, 2016). Yerinden edilen Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. UNICEF'e göre Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin %54'ü (1.471.958) çocuktur (UNICEF, 2016). Bu durum afet yönetiminde görev alan kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşları için büyük bir meydan okumadır. Çünkü mülteci çocukların eğitimi, acil durumla başa çıkabilme kapasitesinin artırılması açısından önemli bir bileşen olmasına rağmen, bu kişilere verilecek eğitimin bir takım hukuki, politik, yapısal ve yönetsel zorlukları vardır.

Bu çalışmanın amacı, acil durum yönetimi perspektifinden mültecilere yönelik yapılan eğitim yardımlarını incelemek ve bu bağlamda Suriyeli mültecilere yapılan eğitim yardımlarını değerlendirmektir. Okul çağındaki mültecilerin eğitimine yönelik ilke ve uygulamalar, acil durumlarda eğitim ve eğitim hakkı literatüründen yararlanarak Türkiye'deki Suriyeli mülteciler örneğinde incelenmiştir. Çalışmada öncelikle kapsamlı bir literatür değerlendirmesinden hareket edilerek acil durumlarda eğitimin temel ilkeleri, zorlukları ve faydaları ortaya konulacaktır. İkinci olarak konu ile ilgili ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemeler ve etik kodlar incelenerek mültecilere yapılan eğitim yardımlarının dayanakları irdelenecektir. Daha sonra ise Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yapılan eğitim yardımları acil durumlarda eğitim perspektifinden değerlendirilecektir.

¹ Belirtmek gerekir ki mülteci kavramı ile sığınmacı kavramı hukuki olarak birbirinden farklıdır. Ancak bu çalışmanın konusu açısından her iki kavram benzer anlamları ihtiva etmektedir. Bu nedenle çalışmada mülteci ve sığınmacı arasında bir ayrım yapılmamış, kamuoyunda daha yaygın bir şekilde bilindiği/kullanıldığı için mülteci kavramının kullanımı tercih edilmiştir.

Mülteci hareketlerinin güvenlik, siyasal, toplumsal ve ekonomik birçok farklı boyutta etkileri vardır. Ancak çalışmanın kapsamını acil durumlarda mülteci çocukların eğitimi oluşturmaktadır. Çalışma üç bölüm üzerine temellendirilmiştir. Birinci bölümde acil durumlarda eğitim konusu ele alınarak, acil durumlarda eğitimin ilkeleri, zorlukları ve faydaları nelerdir? Sorusuna cevap aranmaktadır. İkinci bölümde, mültecilere yapılan eğitim yardımlarının yasal ve etik temelleri nelerdir? Sorusu irdelenmiştir. Son bölümde ise Türkiye'deki Suriyeli mülteciler özelinde yapılan eğitim yardımları değerlendirilmiştir. Bu bölümde "Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yönelik yapılan eğitim yardımları nelerdir?" ve "Acil durumlarda eğitim perspektifinden değerlendirildiğinde Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yapılan eğitim yardımları nasıldır?" Sorularına cevap aranmaktadır. Dolayısıyla araştırma bir örnek olay araştırmasıdır. Örnek olay karmaşık, özel ve ilginç bir olgunun, durumun kendi koşulları içerisinde incelenmesi olarak tanımlanabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2013:82).

Afet ve Acil Durumlarda Eğitim: Zorluklar, İlkeler ve Faydalar

Acil durumlarda eğitim; deprem, sel, tsunami gibi doğal afetler ve insanların neden olduğu şiddet ortamlarında çocukların, yetişkinlerin ve ailelerin hayatlarını kurtarmalarını ve hayatlarına devam etmelerini sağlayan eğitimlerdir (UNESCO, 2006:1). Bu eğitimler, acil durumun ortaya çıkmasından itibaren başlayıp iyileştirme süresince devam eden temel eğitimleri kapsamaktadır (Mackinnon, 2014:3). Acil durumlarda gerçekleştirilecek eğitim yardımı stratejisi, acil durumun niteliğine göre değişmektedir. Yıkıcı bir afet sonucunda eğitimin devam edebilmesi için altyapı yatırımı ve okul inşası yeterli olurken, başka bir ülkeye iltica eden kişilerin eğitimine devam etmesi çok daha karmaşık bir durumdur. Bu çalışmada ağırlıklı olarak ikinci durumda bahsedilen insani acillerde ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan mülteci hareketlerinde gerçekleştirilen eğitime vurgu yapılmaktadır.

İç karışıklıklar ve savaşlar, eğitimi çok farklı şekillerde etkileyebilmektedir. Bu etkilerden en trajedik olanı, çatışmalar nedeniyle öğrencilerin, öğretmenlerin ya da personelin ölmesi veya yerlerinden edilmesidir. Örneğin, Ruanda soykırımında ilk ve ortaokulda çalışan dört öğretmenden ikisi öldürülmüştür. Kamboçya ve Somali'de benzer acı deneyimlere şahit olmuştur. Savaş ve iç karışıklıklar aynı zamanda okulların ve eğitim altyapısının yıkılmasına neden olabilir. Örneğin, savaş sonunda Bosna'da okulların yarısı zarar görerek kullanılamayacak duruma gelmiştir (UNESCO, 2010:5). Benzer şekilde 2014 yılında İsrail'in Filistin'e başlattığı hava saldırısı sonucunda bir hafta içinde 84 okul, yakınına düşen bombalar nedeniyle tahrip olmuştur (OCHA, 2014:5). Dahası acil durumlarda eğitimin sürdürüldüğü mekanlar, güvenlik problemleri açısından risk teşkil edebilmektedir. Bu nedenle eğitimin sürdürülebilmesi için güvenlik önemlidir. Acil durumlarda eğitim planlaması yapılırken saldırılara karşı önlemler alınmalıdır (Talbot, 2013:9).

Mülteci çocukların eğitime ulaşmalarını engelleyen birçok faktör vardır. Bunlar; fakirlik, travma, şiddet, tehdit, eğitime ara verilmesi ve dil problemleridir (Stevenson ve Willot, 2007:672). Türkiye’de bulunan birçok Suriyeli mülteci çocuk çalışmak zorunda olduğu için eğitim imkanlarından faydalanamamaktadır (Harunoğulları, 2016:52). Acil durumlarda eğitimi devam ettirebilmenin önünde altı güncel sorun vardır. Birincisi, eğitime ulaşma güçlüğüdür. Sığınmacıların büyük bir çoğunluğu eğitime ulaşamamakta, dahası zor yaşam koşulları arasında eğitimi bir gereklilik olarak görmemektedir. İkincisi, yerinden edilme süresinin uzamasıdır. Yerinden edilme açısından beş yıl ya da daha uzun süre sığınmacı olarak yaşamak uzun süreli yerinden edilme olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda her sekiz çocuktan altısı uzun süre sığınmacı olarak yaşamaktadır. Üçüncüsü, şehirde yaşayan kişilerin acil durumlar nedeniyle kırsal alana göç etmesidir. Oysa kırsal alanda eğitim ile ilgili yardımlar yeterince sağlanamamaktadır. Dördüncüsü, sosyal entegrasyon gerçekleştirilmeden fiziksel entegrasyonun gerçekleştirilmesidir. Yerinden edilen çocukların, gerekli rehabilitasyonlar sağlanmadan eğitim için sığınılan yerdeki okullara başlatılması her iki taraf içinde marjinalleşmeye neden olmaktadır. Beşincisi, sığınmacılar için sağlanan eğitimin kalitesinin düşük nitelikte olmasıdır (Peterson, 2011:4). Amerika’daki mülteci çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmaya göre çocukların eğitimle ilgili yaşadıkları sıkıntıların nedenleri; kültürel farklılıklar, öğretmenlerin beklentilerinin düşük olması, öğretmenlerin ailelerden gerçekçi olmayan beklentileri ve kendi dillerine tercüme edilen eserlerin yetersizliğidir (He, Bettez ve Levin, 2015:12). Altıncı güçlük ise özellikle kız çocukları için geçerlidir. Mülteci kamplarındaki çok az kız, erkeklere göre okullara devam edebilmektedir. Bu durum okullarda çok ciddi bir toplumsal cinsiyet dengesizliğine yol açmaktadır. Uganda’nın sınırında yer alan Rhino kampında yaklaşık 25.000 mülteci yaşamaktadır. Kampta bir tane ortaokul eğitimi veren okul vardır ve öğrencilerin sadece %15’ini kızlar oluşturmaktadır. Bu kızların büyük çoğunluğu orta eğitimin ilk yıllarında kayıtlıdır. Okulun evlere uzaklığı öğrencilerin çok azının yürüme mesafesinde yer almaktadır. Bundan dolayı okula giden öğrenciler yorulmakta ve enerji kaybetmektedir. Okul uzak olduğundan kızlar okula gönderilmemektedir ve kızlar erkek kardeşlerine göre 3 kat daha fazla ev işlerinde çalıştırılmaktadır (Mugisha, 2012:32).

Mülteci kızları okuldan alıkoyan bir diğer sebep çocuk yaşta evliliktir. Acil durumlarda ailenin ekonomik durumunun bozulması kızlarını erken yaşta evlendirmeye zorlayabilir. Ayrıca aileler güvenlik ve ün kazanmak için kızlarını askerlerle, soylu kişilerle, söz sahibi ve zengin kişilerle evlendirmeye zorlayabilirler (UNESCO, 2006:4). Dorman’ın (2014) araştırmasına göre Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci kızların erken yaşta evlendirilmesi oldukça yaygındır. Başka bir ifade ile Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin çocuk evlilik oranı Suriye’dekinden daha yüksektir. Benzer şekilde diğer komşu ülkelere sığınan Suriyeli mülteci kızlarda da 18 yaş öncesi evlenme oranı hem yüksektir hem de bu oran her yıl artmaya devam etmektedir (Sirin ve Sirin,

2015:8). Bu veriler, mültecilerin çocuklarını çeşitli sebeplerle (çoğu zaman finansal sıkıntılar nedeniyle) erken yaşta evlendirmeye meyilli olduğunu ortaya koymaktadır.

Geleneksel olarak afet yöneticileri ve karar alıcılar, herhangi bir acil durum anında öncelikle gıda, su, barınak ve tıbbi yardım gibi hayati öneme sahip yardımlara odaklanırlar. Bu aşamada eğitimin sürdürülebilirliğini sağlamak için gerekli olan yardımlar, acil duruma müdahale için yapılacak acil yardımın bir parçası olarak algılanmaz ve ihmal edilebilir olarak görülür. Dahası eğitim için harcanan paralar, acil dönemde bir kaynak kaybı olarak değerlendirilir. Bu nedenle çocuklar ve okul çağındaki gençler haftalarca ya da aylarca eğitimine devam edemeyebilir. Ancak özellikle 2000’li yıllardan itibaren, uluslararası camiada ve afet yöneticileri arasında eğitimin acil olarak yerine getirilmesi gereken insani yardımların önemli bir parçası olduğuna dair bir uzlaşma oluşmaya başlamıştır (Andina, 2007:7; Penson ve Yonemura, 2012:133). Bu bağlamda acil durumlarda çocukların ya da daha geniş bir ifade ile okul çağındakilerin güvenli ve kaliteli eğitim alabilmelerini sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, ülkeler, üniversiteler, bağışçılar ve ilgili bireylerin katılımıyla “Acil Durumlarda Eğitim için Uluslararası Ağ (*The Inter-Agency Network for Education in Emergencies*)” platformu oluşturulmuştur. Bu platform tarafından, acil durumlarda sağlanacak eğitim yardımlarının minimum standartlarını belirlemek amacıyla “Acil Durumlarda Eğitimin Asgari Standartları (*Minimum Standart of Education in Emergencies*)” oluşturulmuştur. Acil Durumlarda Eğitimin Asgari Standartları, temel olarak Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi, Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Örgütleri’nin sivil toplum kuruluşları için hazırladığı Afete Müdahalede Asgari Standartlar (Sphere Project) belgesi ve 2000 Dakar Forumundaki ilkelere dayanmaktadır. Söz konusu standartlara göre afet sonrasında çocuklara verilecek eğitimin ilkeleri şunlardır (INEE, 2013);

- Eğitim kapsamında verilen bilgiler çocuğun acil durum nedeniyle yaşadığı olumsuz koşullardaki günlük hayatında kullanabileceği türden olmalıdır.
- Eğitim yakın ve ücretsiz olmalıdır.
- Acil duruma maruz kalmış çocukların ihtiyaçlarının bilincinde olan yetişmiş öğretmenler olmalıdır.
- Eğitim, durum ve ortam değişikliklerine uyum sağlamalı, gerektiğinde taşınabilir eğitim veya uzaktan eğitim kullanılmalıdır.
- Eğitim insan onuruna ve insan haklarına uygun olmalıdır.

Acil Durumlarda Eğitimin Asgari Standartlarında belirtilen bu ilkelerin yanı sıra, afetzedeye çocuklara verilecek eğitim, onları normal koşullarda yaşayan çocuklar gibi geleceğe hazırlamalı ve kişiliklerinin gelişimine katkı sunmalıdır. Ayrıca acil duruma maruz kalan çocuklar, koruma ve yardım bekleyen aciz bireyler olarak değil, fikirleri ve hayalleri olan bireyler olarak görülmelidir. Eğitim ile ilgili konularda çocuklar, okullardaki kurullar, komisyonlar ya da

okul öğrenci meclisleri gibi araçlarla karar alma mekanizmasının içine dahil edilmelidir. Bu durum çocukların acil durum nedeniyle yaşadıkları ruhsal travmanın etkisinden kurtulmalarına katkı sağlayacaktır (Türmen, 2012:13).

Acil durumlarda eğitim, barışa katkı sağlar, sosyal dayanışmayı ve dirençliliği artırır (UNESCO, 2015). Acil durumlarda eğitimin devam etmesinin üç temel faydası vardır. Birincisi; çocukların geleceğe inanması ve hazırlanmasıdır. Acil durumlar nedeniyle okula gidemeyen çocukların, okuma yazma ve temel sayıları öğrenemeyerek bütün hayatı boyunca bir takım sorunlarla karşı karşıya kalma ihtimali vardır. Özellikle uzun süren acil durumlarda eğitim, çocuklara hayatta kalabilme becerisi ve yaşama umudu kazandırmaktadır (Nicolai, 2003:10; Stuecker, 2006:4). İkincisi; eğitim, çocuklar için psikososyal bir destektir. Çocuklar eğitim aracılığıyla, içinde buldukları zor şartları anlamlandırabilir ve bu zorluklarla başa çıkmak için çaba harcamasını öğrenirler. Üçüncü fayda; toplumun yeniden yapılanmasına aracılık etmektedir. Eğitim, çocukların ve ailelerinin stresinin azalmasını sağlayarak aileyi ve toplumu güçlendirmektedir (Nicolai, 2003:10). Acil durumlarda eğitimin diğer faydaları şunlardır (Sinclair, 2007:52);

- Eğitim, içinde bulunulan olağandışı durumun oluşturduğu psikolojik travmayı azaltarak, normallik duygusunun kazanılmasını sağlar,
- Eğitimin devam etmesi umutların tamirini sağlar,
- Güvenli alanda gerçekleştirilen sosyal aktiviteler ile duygusal travma geçirmiş olan çocuklara psikososyal destek sağlanır,
- HIV/AIDS gibi hastalıklar ile cinsiyete dayalı şiddet ve cinsiyet eşitsizliğine karşı kendini korumayı öğretir,
- Acil duruma maruz kalan çocuklar, eğitim aracılığıyla çatışmadan kaçınma, barış inşa etme, vatandaşlık ve çevreye karşı hassasiyet kazanır,
- Çocukların, ailelerin ve ülkenin yatırımlarını korur,
- Eğitim, çocukların suç örgütlerine karşı korunmasını sağlar. Çocukları suça meyilli grupların ya da terör örgütlerinin ağına düşmekten korur.

Dünyada mültecilerin bir ülkede kalış süresi ortalama 17 yıldır ve bu sürede yeni nesiller doğmakta ve büyümektedir. Mülteciler için en iyi yatırım eğitim imkânlarından faydalanmaktır (Ferris ve Winthrop, 2010:29). Eğitim, farklı etnik gruptan olanların kaynaşmasını sağlamaktadır (Coenders ve Scheepers, 2003:315). Eğitim sayesinde mültecilerin kendilerini yabancı hissetmeleri ve kültür problemleri azalmaktadır (Nicassio ve Pate, 1984:140).

Acil durumlarda eğitimin sürdürülebilmesi için yapılan yardımlar, eğitim yardımı olarak adlandırılır. Eğitim yardımı, (1) öğretmen yardımı, (2) derslik ve fiziki altyapı yardımı, (3) eğitim malzemesi yardımı ve (4) müfredat ve hukuki yardım olmak üzere dört temel bileşenden oluşur (Midttun, 2006:3). Acil durumlarda eğitim için en önemli faktörlerden biri iyi eğitilmiş, tecrübeli, motivasyonu yüksek, verilen eğitimin içeriğini iyi bilen ve eğitim ortamını öğrencilerin ihtiyaçları ile bütünleştiren öğretmenlerdir (Talbot, 2013:11). Acil

durumların yol açtığı olumsuz koşullarda gerçekleştirilen eğitimin kalitesi her şeyden önce öğretmenlerin çabalarına bağlıdır. Mültecilere yönelik eğitim faaliyetlerinde, kendi ülkeleri ve sığınılan ülkenin öğretmenleri ile uluslararası eğitimler ortak olarak görev almalıdır (Midttun, 2006:4). Mülteciler Yüksek Komiserliğinin standartlarına göre mülteci eğitiminde kırk öğrenciye bir öğretmen düşmelidir. Ancak uygulamada çoğu zaman bu standardı sağlamak zordur. Bazı kamplarda bir öğretmene yüzden fazla öğrenci düşebilmektedir (Peterson, 2011:4).

Mültecilerin eğitimi için gerekli olan derslik ve fiziki ihtiyaçlar, sığınılan ülkenin mevcut eğitim altyapısı ile sağlanmaya çalışılır. Ancak çok büyük sayıda nüfus hareketinin gerçekleştiği bir durumda mevcut okulların kullanılması mümkün değildir. Dahası böyle bir durumda mülteciler, kamplarda barındırıldıkları için şehir merkezindeki okullar kullanılamaz. Bu nedenle eğitim ilk olarak kamplarda basit bir şekilde inşa edilmiş geçici yerleşim yerlerinde sağlanır. Uzun süreli yerinden edilme söz konusu ise, geçici inşalar yerine kalıcı ya da yarı kalıcı yerleşimlerde eğitimin sağlanması daha ekonomiktir (Sinclair, 2007:53).

Eğitim yardımlarının üçüncü kısmı, eğitim giderlerinin karşılanmasıdır. Devletler ve uluslararası kuruluşlar mültecilerin eğitimi için özellikle kaynak ayırmalıdır. Ancak daha önce belirtildiği gibi eğitim, acil yardımların bir parçası olarak değerlendirilmediği zaman kaynak israfı olarak görülebilmekte ve eğitime ayrılan kaynaklar daha önemli olarak görülen harcamalarda kullanılmaktadır. Örneğin, Kenya'da 2011 yılında meydana gelen kuraklık nedeniyle mültecilerin eğitimi için ayrılan kaynak acil müdahale, yiyecek ve barınak harcamalarına aktarılmıştır (Mackinnon, 2014:8). Mülteçilik, fakirlik ile karakterize bir durumdur. Aileler, çoğu zaman aile bütçesine destek olması için çocuklarını gelir getirici işlerde çalıştırır ve okula göndermek istemezler. Dahası bu kişilere ücretsiz eğitim imkanı sağlanmasına rağmen, eğitim malzemeleri ve ulaşım gibi küçük harcamalar dahi çocukların eğitimini güçleştirebilmektedir (Sirin ve Sirin, 2015). Bu nedenle mültecilere daha fazla maddi yük olmaması için okul masraflarının ve eğitim giderlerinin karşılanması gerekir. Bu bağlamda ders kitapları ile kırtasiye malzemeleri mümkün olduğunca ücretsiz olarak dağıtılmalıdır. Ayrıca zaruri olmayan harcamalardan kaçınılmalıdır. Örneğin, okul üniforması eğitim için zaruri bir ihtiyaç değildir. Bu nedenle çocukların üniforma giymeleri hususunda ısrarcı olunmamalıdır (Sinclair, 2007:53).

Acil durumlarda eğitim yardımının bir diğer unsuru müfredat ve hukuki yardımdır. Normal zamanlarda verilen eğitimin içeriği ile acil durumlarda yapılan eğitimin içeriği arasında fark vardır. Acil durumlarda yapılan eğitimde, standart içeriğin yanı sıra psikososyal destek ve yeni şartlara adapte olma gibi spesifik eğitimler de yer alır. Bu dönemde müfredat, eğitimin hedefine yönelik olarak belirlenir. Acil durumda temel hedef yaşamı devam ettirebilmek olduğu için eğitim, öncelikle yaşamı devam ettirebilme becerisi kazandırmalıdır. Daha sonra ise insan haklarına, barışı inşa etmeye ve önyargıları gidermeye yönelik

konular işlenmelidir (Paulson, 2011:1). Hukuki yardımdan kasıt ise sertifikasyon ve denklik sorununun çözülmesidir. Sertifikasyon ve denklik, özellikle mülteci eğitiminde karşılaşılan karmaşık bir sorundur. Bu sorunun çözülebilmesi için, sığınılan ülke ile vatandaşı olunan ülke arasında işbirliği gerekir. Aksi takdirde mülteci kendi ülkesine geri döndüğü zaman, diploması kabul edilmeyeceği için eğitimini tekrarlamak zorunda kalabilir (Sinclair, 2007:53).

Eğitim Yardımlarının Yasal ve Etik Temelleri

Bu bölüm mültecilere yapılan eğitim yardımlarına dayanak oluşturan yasal düzenlemelerin ve etik değerlerin neler olduğunu sistematik bir biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Eğitim yardımlarının yasal ve etik temelleri, daha sonraki bölümde değerlendirilecek olan Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yapılan yardımları değerlendirmek açısından bir ölçü olacaktır. Başka bir ifade ile bu bölüm, yasal düzenlemeler ve etik kodlar aracılığıyla minimum standartları belirlenen yardımların uygulamada ne ölçüde gerçekleştirildiğini analiz edebilmek için bir fırsat sunmaktadır.

Mültecilerin içinde bulunduğu kötü yaşam koşullarında eğitim, ya tamamen ihmal edilmekte ya da oldukça düşük nitelikteki uygulamalar ile sürdürülmektedir. Eğitim için gerekli fiziki imkanlar ile araç ve gereçten yoksun olmanın yanı sıra fakirlik, hukuki statü sorunu, dil problemi vb. gibi sıkıntılar eğitimden beklenen kalite ve niteliğin sağlanmasını imkansız hale getirmektedir. Bu nedenle mültecilerin eğitimine devam edebilmeleri için hem uluslararası hem de ulusal düzeyde bir takım hukuki düzenlemeler yapılarak, eğitim yardımlarına yasal güvence sağlanmıştır. Bu hukuki düzenlemelerin bir kısmı genel olarak insan hakları ile ilgili olan ve eğitim ile ilgili konulara dayanak oluşturan düzenlemeler iken bir kısmı ise doğrudan eğitim ile ilgili düzenlemelerdir. Başka bir ifade ile mültecilere yapılan eğitim yardımlarına yasal dayanak oluşturan hukuki düzenlemeler iki grupta ele alınabilir. İlk grup, mültecilerin hukuki statüleri ile ilgili olan düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler dolaylı olarak eğitim yardımları için de hukuki bir zemin oluşturmaktadır. İkincisi ise eğitim hakkını doğrudan ele alan düzenlemelerdir.

Öncelikle mültecilerin eğitimi ile ilgili temel problem, bu kişilerin yasal statü sorunundan kaynaklanmaktadır. Normal zamanlarda ülkeler, vatandaşlarının temel ihtiyaçlarını ve fiziki korunma şartlarını yerine getirirler. Ancak kişiler, herhangi bir acil durum nedeniyle vatandaşı oldukları ülkeden başka bir ülkeye göç etmek zorunda kaldıklarında kendi ülkelerinin sağlayacağı haklardan ve korumalardan mahrum kalırlar. Bu durumda kişilerin başka bir ülkeye sığınması söz konusu olmaktadır. Sığınma hakkı ya da iltica hakkı, 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan hukuki ve politik bir haktır. Bildirgenin 14. maddesinde bireylerin sığınma talep etme ve sığınmadan yararlanma hakkından bahsedilmektedir (Özcan, 2005:15). Yaşadıkları ülkede cinsel, ırksal, dinsel, politik, kültürel vb. ayrımcılıklara uğradığını gösteren belgelerle başka bir ülkenin adli makamlarına başvuran

kimselerin başvuruları, ülkenin ilgili komisyonlarınca incelenir ve eğer kabul görürse kişiye sığınma hakkı verilir. Böylece kişi söz konusu devletin koruması altına girer. Bunun yanı sıra kendi ülkelerinde yaşam koşullarının elverişli olmaması ya da can güvenliğinin tehlikede olması durumunda da iltica talebinde bulunulabilir. Bir ülkede yaşanan iç savaş, savaş, çatışma, katliam ya da soykırım gibi durumlarda kitlesel sığınma istemleri yapılabilir.

Kendi ülkesinden korunma sağlayamayan kişiler ile ilgili faaliyetleri yürütmek için Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1950 tarihinde Mülteciler Yüksek Komiserliği kurulmuştur. Bu kuruluş, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da savaş nedeniyle yerlerinden edilmiş kişilere yardım etmek amacıyla 3 yıllığına geçici olarak kurulmuş olmasına rağmen, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan savaşlar, çatışmalar ve iç karışıklıklar kuruluşun faaliyetlerini devam ettirmesini gerektirmiştir (Yavuz, 2014:136). Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kuruluşuna paralel olarak devam eden çalışmalar neticesinde, 1951 yılında Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme, uluslararası hukuk bakımından bağlayıcı bir nitelik taşıdığından bu sözleşmede yer alan mülteci kavramının tanımı önem taşımaktadır. Bu sözleşmede mülteci; haklı bir sebebe bağlı olarak vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen herkes olarak ifade edilmiştir. Daha fazla ülkenin imzalaması düşüncesiyle, sözleşme, "tarihi" ve "coğrafi" olmak üzere iki önemli istisna ile yürürlüğe girmiştir (Özcan, 2005:14). Türkiye, bu sözleşmeyi coğrafi çekince ile kabul etmiştir. Bu nedenle sadece Avrupa'dan gelen sığınmacılar mülteci olarak kabul edilmekte diğer ülkelerden gelenlere mülteci statüsü sağlanmamaktadır. Ancak Türkiye'ye iltica eden kişilerin %90'ı sözleşmenin kapsamında olmayan ülkelerin vatandaşlarıdır. Bu durum uygulamada bazı sorunlara yol açmıştır. Artan bireysel ve toplu sığınma vakaları nedeniyle Bakanlar Kurulu kararıyla, 30 Kasım 1994'te *'Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'* yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı mevzuattaki boşluğu doldurarak mülteci sorunu ile ilgili idari ve yasal çözümler oluşturmaktır. Yönetmelik, bireysel sığınma ve sık sık karşılaşılan toplu sığınma olayları karşısında neler yapılması gerektiğini düzenlemektedir. Bu yönetmelik 2014 yılında yürürlükten kaldırıldı ve yerine "Geçici Koruma Yönetmeliği" yürürlüğe girdi.

Mültecilere yapılacak yardımlara dayanak oluşturan uluslararası düzenlemelerin yanı sıra yardım yapılırken uyulması gereken etik kuralları belirleyen düzenlemeler de afet yönetimi kapsamında mültecilere yapılacak yardımlar açısından yol göstericidir. Bu bağlamda Sphere Projesi ve Afete Yardımda Sivil Toplum Kuruluşları ve Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Hareketleri İçin Davranış Kuralları referans alınabilecek iki temel düzenlemedir. Sphere Projesi, afetlere müdahale operasyonlarında etkinliği, kaliteyi ve hesap verebilirliği sağlamanın yanı sıra afetzedelere yapılacak

yardımlara tüm dünyada uygulanabilecek minimum standartlar getirmeyi amaçlayan bir proje olup Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Federasyonu tarafından hazırlanmıştır. Sphere Projesi afete maruz kalan kişilerin insanî haklarını ortaya koymaktadır (İşbir ve Genç, 2008:28). Projenin temelini üç düşünce oluşturmaktadır. Birincisi, tüm insanlar onurlu bir yaşam sürme hakkına sahiptir. İkincisi, insanların bütün ihtiyaçları evrensel ve evrensel insan hakları çerçevesinde bu ihtiyaçlar ele alınmalıdır. Üçüncüsü ise, diğer iki düşünce göz önünde bulundurularak insanî yardımların minimum standartları tespit edilmelidir.

Afete Yardımda Sivil Toplum Kuruluşları ve Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Hareketleri İçin Davranış Kuralları, Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) ve Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Federasyonları tarafından ortaklaşa hazırlanmıştır. Bu kurallar, gerek sivil toplum kuruluşları gerekse Kızılay ve Kızılhaç tarafından yapılan yardımların etkinliğini ve bağımsızlığını artırmayı hedefler. Davranış kurallarının bağlayıcılığı yoktur ve sadece davranış kurallarında ortaya konan standartları uygulamayı kabul eden organizasyonlar tarafından uygulanmaktadır. Davranış kuralları öncelikle afetler sonrası yapılacak yardımlar için davranış prensipleri belirlemede, daha sonra ise afetten etkilenen devlete, bağış yapacak devlete ve uluslararası organizasyonlara ayrı ayrı tavsiyelerde bulunmaktadır (Yavuz, 2014:112).

Yukarıda belirtilen yasal düzenlemeler ve etik değerler, doğrudan mültecilerin eğitimi ile ilgili düzenlemeler içermemekle birlikte bu kişilere yapılacak her türlü yardımla ilgili bir dayanak oluşturmaktadır. Mültecilerin eğitimi ile ilgili dolaylı hükümler içeren bu kaynakların yanı sıra doğrudan eğitim hakkı ile ilgili gerek uluslararası sözleşmelerde gerekse ulusal mevzuatta bir takım düzenlemeler yer almaktadır. Bu konudaki ilk düzenleme, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin içinde yer almıştır. Söz konusu bildirgenin 26. maddesine göre; *“Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evrelerinde parasız olmalıdır. İlk eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmeli ve yükseköğretim, başarıya göre, herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.”* Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise eğitimin amacı vurgulanmıştır. Buna göre; *“Eğitim, insan kişiliğinin tam gelişmesini, insan haklarıyla temel özgürlüklere saygının güçlenmesini amaç olarak almalıdır. Eğitim bütün uluslar, ırklar ve dini topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu güçlendirmeli ve Birleşmiş Milletler’in barışın sürdürülmesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.”*

Eğitim hakkı ile ilgili diğer uluslararası sözleşme Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’dir. Sözleşmenin 28. maddesine göre; sözleşmeye taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul eder ve bu hakkın gerçekleştirilebilmesi için;

- İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler,
- Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda

mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar,

- Uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler,
- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler,
- Okullarda düzenli biçimde devamin sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 29. maddesi ise, çocuğa verilecek eğitimin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını vurgular;
- Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi,
- İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda benimsenen ilkelere saygının geliştirilmesi,
- Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygının geliştirilmesi,
- Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması,
- Doğal çevreye saygının geliştirilmesi.

Eğitim hakkının yer aldığı diğer bir sözleşme Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'dir. Söz konusu sözleşmenin 13. maddesi, sözleşmeye taraf devletlerin herkesin eğitim hakkını tanıdığını ifade eder. Taraf devletler, eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olacağı ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygıyı güçlendireceği hususunda mutabıktırlar. Sözleşmede eğitimin, herkesin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılmasını sağlayacağı, tüm uluslar ve tüm ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştireceği ve Birleşmiş Milletler'in barışın korunmasına yönelik faaliyetlerini güçlendireceği vurgulanmıştır.

Türk Hukuk Sisteminde de uluslararası mevzuata paralel olarak eğitim hakkı yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın 42. maddesinde, "*kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz*" ibaresi yer almaktadır. Aynı maddede "*Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar*" denilmektedir.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nin 22. maddesine göre taraf devletler, temel eğitim konusunda vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını mültecilere de uygulamakla yükümlüdürler. Bunun yanı sıra sözleşme, ilköğretim dışındaki eğitim hakkı bakımından, taraf devletlerin mümkün olduğunca, mültecilerin yabancı devletlerce verilmiş

öğrenim belgelerini, üniversite diploma ve belgelerini tanımasını, mültecileri harç ve resimlerden muaf tutmasını ve eğitim burslarından yararlandırmasını ve genel olarak her durumda ülkedeki diğer yabancılara eşit uygulamalar gerçekleştirmesini öngörmektedir. Yukarıda da anlatıldığı üzere mülteci kavramı ile sığınmacı kavramı birbirinden farklı anlamları ifade etmektedir. Bu bağlamda Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme’de belirtilen eğitim hakkı bütün sığınmacıları kapsamamakta yalnızca mültecilerin eğitimi konusunda devletlere bir sorumluluk yüklemektedir. Ancak Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin uygulanmasını denetleyen Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’ne göre eğitim hakkı, vatandaşlık bağından bağımsız olarak düşünülmeli ve devletin sınırları içerisindeki bütün okul çağındaki çocukları kapsamalıdır. Ülke sınırlarında yaşayan her çocuk, ister yasal yollardan ülkeye giren mülteciler olsun isterse yasal olmayan yollarla ülkeye giren göçmen veya sığınmacı olsun eğitim hakkından yararlanabilmelidir. Devlet, bütün çocuklarının eğitime erişebilmesine olanak sağlayacak düzenlemeleri yapmakla mükelleftir (Yavuz, Çalışkan ve Koçak, 2013:2569). Göçmen çocuklar muhtaç ve beceriden yoksun bireyler olarak görülmemeli ve okulun birer eşit üyeleri olarak kabul edilmelidirler (Sak, 2016:77).

Suriyeli Mültecilere Yapılan Eğitim Yardımları

Mültecilere yapılan yardımların anlaşılması için öncelikle bu yardımlara dayanak oluşturan hukuki düzenlemelerin ortaya konulması gerekir. Türkiye, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme’ye coğrafi çekince koyduğu için, Suriye’de yaşanan iç karışıklık nedeniyle Türkiye’ye iltica eden kişilere bu sözleşme kapsamında mülteci statüsü sağlanamamaktadır. Krizin başlangıcından itibaren Türk hükümeti, Suriyeli mültecilere açık desteğini beyan ederek ve topluca iltica eden kişileri kabul ederek sığınmacılar için doğal bir koruma sağlamıştır (Poyraz, 2012:66). Ancak bu durum hiçbir yasal dayanağı olmayan beyana dayalı bir durumdur. Mültecilere, herhangi bir yasal güvence sağlamayan “misafir” unvanı verilmiş ancak daha sonra bu durum bazı keyfiliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Daha sonra bu kişilere 1994 Yönetmeliği kapsamında “geçici koruma” statüsü verilmişti. Geçici koruma statüsü 1 yılına tanınan geçici bir koruma sağlamak ve şartları oluştuğunda en fazla 3 yıla kadar uzatılabilmekteydi. Suriye’de yaşanan krizin kısa vadede çözülmesi beklenmediğinden Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin yakın bir gelecekte ülkelerine geri dönmeleri de söz konusu değildir. Bu açıdan ele alındığında mültecilere yasal dayanak oluşturan "geçici koruma" statüsü de üç yıllık süre aşılabacağı için işlevsel değildi. Ancak 2014 yılında çıkarılan "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile 1994 Yönetmeliği yürürlükten kaldırıldı. Yeni yönetmelikte ise geçici koruma statüsü için yıl sınırlaması getirilmedi. Böylece acil durum nedeniyle Türkiye’ye sığınan kişiler, yaşadıkları sürece ve Türkiye’de kaldıkları süre boyunca geçici koruma statüsüne sahip oldular. Belirtmek gerekir ki hukuki statüsü ne olursa olsun vatandaşı olduğu ülkeden başka bir

ülkeye zorunlu olarak göç etmenin sosyolojik, psikolojik ve yönetsel karşılığı aynıdır. Dolayısıyla devletin, uluslararası toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının bu kişilere yapacağı yardımların dayanağı hukuki statü değil, temel insan hakları olmalıdır.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 28. maddesi mültecilere yönelik eğitim hizmetlerini düzenlemektedir. Söz konusu düzenlemede, mültecilerin eğitiminin Milli Eğitim Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda gerçekleştirileceği ifade edilmekte ve bu hususta bakanlığın genelge hazırlaması öngörülmektedir. Bu kapsamda 2014 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "Yabancılar Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Genelgesi" yayınlanmıştır. Genelgede eğitim hizmetleri hakkında yönetmeliğe göre daha ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Bu kapsamda Suriyeli çocukların bakanlığa bağlı okullarda ve Suriyelilere yönelik olarak oluşturulmuş Geçici Eğitim Merkezleri'nde eğitim alabilecekleri belirtilmektedir. Ayrıca Suriyeli çocukların okula yerleştirilmeleri ve eğitim haklarına erişimi konusunda da İl/İlçe Eğitim Komisyonları kurulacağı vurgulanmaktadır.

Türkiye'de afet ve acil durumlar ile ilgili faaliyetlerin yürütülmesinden ve bu alanda çalışan kurumlar arasındaki koordinasyonun sağlanmasından Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) sorumludur. AFAD, periyodik olarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerin sayısına yönelik verileri açıklamaktadır. AFAD'ın 21 Mart 2016 tarihinde açıkladığı son rapora göre barınma merkezlerinde toplam 272.439 Suriyeli mülteci barınmaktadır. Suriyeli mültecilerin barınması için 10 ilde 25 geçici barınma merkezi oluşturulmuştur. Yine AFAD'ın açıkladığı verilere göre Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin toplam sayısı 2 milyon kişinin üzerindedir. Bu kişiler, muhtelif şehirlerde kendi imkanları ile ikamet etmektedir (AFAD, 2016). Ayrıca Suriye sınırının sıfır noktasında oluşturulan tampon bölgelerde kurulan geçici yerleşim merkezlerinde yaklaşık 150 bin kişiye insani yardım sağlanmaktadır. Dolayısıyla uygulamada mültecilere yönelik yardımlar, kamp içi, kamp dışı ve tampon bölgede olmak üzere üç farklı şekilde gerçekleştirilmektedir.

Kamplarda yaşayan mülteciler, başta gıda, sağlık ve eğitim olmak üzere yapılan tüm yardımlardan kamp dışında yaşayan mültecilere oranla çok daha yüksek oranda yararlanabilmektedir. Örneğin, kamplarda yaşayan 6-11 yaş arası çocukların %83'ü eğitime devam edebilirken, kamp dışında yaşayan aynı yaş grubundaki çocuklarda bu oran sadece %14'tür. Kamplarda yaşayan mülteciler için 850 derslikli toplam 22 okul kurulmuştur. Bu okullarda yaklaşık 80 bin öğrenci okul öncesi, ilköğretim, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim görmektedir. Kamplardaki okullarda Türk ve Suriyeli olmak üzere 3 bine yakın öğretmen görev almaktadır. Okullarda, fen bilimleri, sosyal bilimler, matematik, bilgisayar ve yabancı dil eğitimi verilmektedir (KDK, 2014). 2016 yılı Ocak ayı itibarıyla geçici barınma merkezlerindeki 1.211 derslikte toplam 78.707 öğrenci öğrenim görmektedir (Bknz: Tablo 1). Her eğitim yılı sonunda,

çocuklara okula devam ettiklerini ve dersleri başarı ile tamamladıklarını gösterir belgeler verilmektedir (UNHCR, 2013).

Mülteci kamplarındaki eğitim, Arapça olarak gerçekleştirilmektedir. Müfredat olarak ise 2011-2012 yılında Türkiye müfredatı okutulmuş, 2012-2013 yılından itibaren revize edilmiş Suriye müfredatı uygulanmaya başlanmıştır. Revize için Suriye’de okutulan eğitim materyallerinin içerisinde Baas Partisi ile Beşşar Esad ve Hafız Esad’a ait bilgiler ve fotoğraflar ayıklanmıştır. Ayrıca bazı coğrafi haritalar, güncellenmiştir (UNICEF, 2015). Dünya genelinde mültecilere verilen eğitimin içeriğinin belirlenmesinde buldukları ülkenin siyasi karar vericileri büyük bir role sahiptir. Örneğin, Afganistan’da siyasi partiler Sovyet karşıtı ve askeri mesajlar içeren ders kitapları oluşturmuşlardır. Bu kitaplar UNHCR tarafından benimsenmiş ve Pakistan ve Afganistan’da uzun yıllar kullanılmıştır (Waters ve LeBlanc, 2005:140). Tayland, Pakistan, Tanzanya, Malavi ve Somali’de mültecilere verilen eğitimin içeriğinin düzenlenmesinde ve kontrolünde anlaşmazlıklar yaşanmıştır (Waters ve LeBlanc, 2005:145-146). Kenya’da Somali vatandaşlarının bulunduğu 520.000 kişi kapasiteli dünyanın en eski mülteci kampında Kenya’nın eğitim müfredatı zorunlu olarak okutulmaktadır. Çoğunlukla Kenya’nın tarihinden oluşan bu müfredattan mülteciler rahatsız olmaktadır (Mackinnon, 2014:6).

Suriyeli mültecilerin barındırılması için oluşturulan geçici barınma merkezlerinin dışında 2 milyondan fazla mülteci çeşitli şehirlerde yaşamaktadır. Mültecilerin geçici barınma merkezleri dışında kendi imkanları ile barınması afet yönetimi açısından istenilen bir durum değildir. Çünkü bu kişilere sistematik bir şekilde insani yardım ulaştırmak oldukça güçtür. Eğitim yardımları açısından da benzer bir güçlük söz konusudur. Mültecilerin şehirlerdeki dağılımı ne kadar dağınık olursa, eğitim çağındaki çocukların okula devam etmesi de o denli zorlaşacaktır. Gerçekten de şehirde yaşayan mültecilerin eğitime devam etme oranı kamplarda yaşayan mülteciler ile karşılaştırıldığında çarpıcı bir şekilde daha düşüktür. Bu nedenle politika yapımcılar, şehirlerde yaşayan mültecilerin eğitimine acil olarak odaklanmalı ve okula erişim oranını artırmayı hedeflemelidir.

Tablo 1. Geçici Barınma Merkezlerinde Öğrenim Gören Öğrenci Sayıları

Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı				Toplam
	Okul Öncesi	İlkokul	Ortaokul	Lise	
1.211	6.857	42.491	20.051	9.308	78.707

Kaynak: AFAD’ın resmi web sitesinden derlenmiştir.

Şehirlerde yaşayan mültecilerin kayıt altına alınması, yardımların planlanması ve gerçekleştirilmesi açısından temel öneme sahiptir. Ayrıca kayıtlama, uluslararası korumanın bir gereğidir (Yılmaz, 2013:17). Ancak

uygulamada çok sayıda Suriyelinin değişik endişelerle kayıt yaptırmaya yanaşmadığı gözlemlenmektedir. Bu durum eğitim yardımının sağlanması açısından sorun ortaya çıkarmaktadır. Kamp dışında yaşayan mültecilerden ikamet izini olanlar, okul çağındaki çocuklarını devlet okullarına yazdırabilmektedir. İkamet izni olmayanlar ise, okullara misafir öğrenci statüsünde gayri resmi olarak devam etmektedirler (UNHCR, 2013).

Şehirlerde yaşayan mülteci çocuklar ister kayıtlı isterse misafir öğrenci olarak olsun, Türk okullarında Türk müfredatı ve Türkçe olarak eğitim almaktadır. Bu durum mülteci çocukların okula uyumunu güçleştirmektedir (Dinçer vd., 2013:25). Ancak Türkçe eğitim, mülteci çocukların uzun vadede uyumunu artıracak önemli bir husustur. Bu nedenle mülteci çocukların (aynı zamanda yetişkinlerin) Türkçe öğrenmesi teşvik edilmelidir. Çocuklar kriz durumlarında artan duygusal ve fiziksel risklere karşı daha hassas olduklarından hayatta kalabilmek ve gelişmek için yeni ve farklı bilgilere, becerilere ve öğrenme tecrübelerine ihtiyaçları vardır. Özellikle mülteci ve sığınmacı çocuklar kısa sürede buldukları ortamın dilini öğrenmelidirler (UNESCO, 2006:1-2). Buldukları bölgenin dilini öğrenen çocuklar kendilerini daha güvende hissedecekler ve daha çabuk adapte olacaklardır (Hek, 2005:160). Dil eğitimi verilirken de birçok zorlukla karşılaşmaktadır. 2004 ve 2013 yılları arasında Amerika'ya gelen mülteciler arasında konuşulan 228 farklı dil tespit edilmiştir. Bu mültecilerden aynı dili konuşan milletler bile farklı lehçeleri kullanmaktadırlar. Örneğin; Burma'dan gelenler 61 farklı lehçe kullanıyorken, Somali'den gelenler 31 farklı lehçe kullanmaktadırlar (Morland, Lves, McNeely ve Allen, 2016:3). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler örneğinde ise mülteci krizinin erken dönemlerinde sorunun bu denli büyüyeceği ve uzun süreceği öngörülemediği için, mültecilerin Türkiye'de kalmalarını pekiştirecek tavırlardan uzak durmak amacıyla Türkçe eğitim verilmemiş ve bu husus dönemin Milli Eğitim Bakanı tarafından dile getirilmiştir (Seydi, 2014:275). Ancak daha sonra kamplarda yaşayan öğrencilere okutulan müfredata 6 saat zorunlu Türkçe dersi eklenmiştir. Mültecilerin gelecek ile ilgili yaşadıkları belirsizlik, Türkçe öğrenmeyi etkilemektedir. Örneğin, Dorman'ın (2014) yaptığı araştırmada mülteciler, 1-2 yıl içerisinde ülkelerine geri dönmeyi planlamakta, eğer bu gerçekleşmezse Türkçe öğrenip Türkiye'de çalışmayı düşünmektedirler. Tabii olarak ebeveynlerin bu tutumu, çocuklara da yansımakta ve dil öğrenme konusunda bir belirsizlik oluşmaktadır.

Kamp dışında yaşayan mülteciler yerel halk ile birlikte yaşadığı için, mülteci çocuklar da şehirdeki mevcut okullara devam etmek zorundadır. Ancak bu durum kendi içerisinde bir paradoksu barındırmaktadır. Bir taraftan sosyal entegrasyon sağlanmadan yapılan böyle bir uygulama hem mülteciler açısından hem de yerel halk açısından çeşitli sorunlara neden olur. Diğer taraftan mültecilerin uzun vadede yerel uyumunu sağlamak için, özellikle mülteci çocukların ev sahibi halkın çocukları ile etkileşime geçmesi gerekir. Bu etkileşimin en planlı ve en sağlıklı yürütüleceği ortam ise okullardır. Dolayısıyla politika yapımcılar, bu paradoksa çözüm üretmek durumundadır.

Kanaatimizce Suriyeli mültecilerin planlı bir süreç işletilerek yerel halkla birlikte eğitim görmesinde fayda vardır. Bu süreçte her iki tarafın çocuklarına psikolojik destek sağlanmalı ve belli bir süre çocukların davranışları gözlem altında tutulmalıdır. Ayrıca bu okullarda eğitim verecek öğretmenler, konu ile ilgili özel bir şekilde eğitilmelidir. İki grubun birlikte eğitim gördüğü uygulamalarda bazı kötü örnekler ortaya çıkmaktadır. Örneğin, yerel halkın çocukları, mülteci çocuklar ile birlikte oynamak istememektedir. Ayrıca iki grubun birlikte okuduğu okullarda çalışan bazı öğretmenlerin yerel halkın tepkisinden çekinerek mülteci çocuklara daha düşük not verdikleri gözlemlenmektedir (Kutlu, 2015:11). Benzer bir tutum yerel halkın aileleri açısından da söz konusudur. Yerel anne babalar, çocuklarının mülteci çocuklar ile birlikte oturmasını istememekte ve onları kirli ya da hastalık kaynağı olarak nitelendirmektedir (Sirin ve Sirin, 2015:9). Tüm bu sorunlar, mültecilerin uyumunu daha da zorlaştırmakta ve çözümsüzlüğü büyütmektedir. Dahası yerel öğretmen ve öğrencilerin bu tutumları mülteci çocukların eğitim kalitesini de olumsuz etkileyebilmektedir. Mülteci çocuklar ile yapılan görüşmelerde, bu çocuklar okul ortamında başarılı olmak ve okul ortamına alışmak için 3 önemli noktayı vurgulamışlardır. Birincisi; çocukların kendi dillerini konuşabilen uzman öğretmenlerdir. İkincisi; arkadaşlarından ve kendi yaş gruplarından destek görmeleridir. Üçüncüsü ise; bütün okulun çocukların mülteci olarak kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacak tutumlarıdır (Hek, 2005:165).

Şehirlerde yaşayan Suriyeli mültecilerin eğitimi için Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi okulların yanı sıra farklı kurum ve kuruluşlar tarafından oluşturulan alternatif eğitim merkezleri de hizmet vermektedir. Örneğin, UNICEF tarafından sadece yerinden edilmiş çocukların eğitim alacağı 15 adet okul inşa edilmiştir (Orhan, 2014:16). Türkiye Diyanet Vakfı, mültecilerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda normal öğretim bittikten sonra mültecilere eğitim vermektedir. Bunların yanı sıra yine yerel makamlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenen ve Suriyeli gönüllü öğretmenlerin görev aldığı ve Suriye müfredatının takip edildiği resmi olmayan geçici eğitim merkezleri oluşturulmuştur. Bu merkezlerin sayısı 2013 yılında sadece 55 (Dinçer vd., 2013:25) iken 2015 yılında 34'ü geçici barınma kamplarında 232'si ise kamp dışında olmak üzere toplam 266'ya çıkmıştır (UNICEF, 2015). Şehirlerde yaşayan mülteci sayıları ile kıyaslandığında bu rakam oldukça azdır. Zira Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı'ya göre Türkiye'de okul çağındaki Suriyeli mülteci sayısı yaklaşık 830.000'dir. Bu çocuklardan 330.000'i yukarıda belirtilen kurumlarda eğitim görmektedir (<http://www.yenisafak.com/gundem/bakan-avcidan-multeci-cagrisi-2450253>). Ancak okul çağındaki 500.000 mülteci halen okula gidememektedir. Diğer taraftan okullardan mülteci sayısı artış trendindedir. 2014-2015 yılında yaklaşık 210.000 mülteci eğitimine devam ederken, 2015-2016 yılında bu rakam 300.000 kişiyi aşmıştır (Emin, 2016:16). Bu trend, mültecilerin eğitimi ile ilgili, kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve

uluslararası örgütler arasında yapılan işbirliğinin sonuç verdiğine işaret etmektedir.

Yukarıda belirtilen eğitim kurumlarının yanı sıra şehirlerde yaşayan Suriyeli mültecilerin eğitimi için açılan özel eğitim merkezleri de mevcuttur. Bu eğitim merkezleri, daha çok uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının katkıları ile faaliyetlerine devam etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının bu okullar üzerinde herhangi bir denetimi ise söz konusu değildir. Özel Suriye Okulları olarak nitelendirilen bu okullar genellikle uygun olmayan fiziki koşullarda eğitim vermekte, sadece çok azı iyi koşullarda faaliyet yürütmektedir. Fiziki koşulları iyi olan okullar da genellikle ücretli olduğu için mültecilerin bu okullara erişimi oldukça güçtür. Bu okullarda verilen eğitim müfredatı ise Suriye'deki eğitim ile büyük ölçüde benzerdir. Suriye'de okutulan müfredatta mevcut siyasi koşullar kapsamında güncellemeler yapılarak Türkiye'deki Suriyeli mültecilere okutulmaktadır (Kutlu, 2015:10). Bu eğitim kurumlarında verilen eğitimin kalitesinin artırılması ve uzun dönemli uyuma katkı sağlayabilmesi için mutlaka Milli Eğitim Bakanlığı tarafından denetlenmesi ve desteklenmesi gerekir. Ayrıca bu okullarda okuyan öğrencilerin, devlet okullarında okuyan öğrenciler ile etkileşime geçmesini sağlayacak projeler üretilmelidir (Özservet, 2015:109).

Suriyeli çocukların eğitime erişimini artırmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF işbirliği ile mültecilerin yoğun bir şekilde yaşadığı 9 ili kapsayacak şekilde "İl Eylem Planları" hazırlanmıştır. Bu planların içeriğinde mülteci çocuklar için yeni eğitim merkezlerinin inşası, mevcut okulların öğleden sonra Suriyeli çocukların kullanımına tahsis edilmesi, Suriyeli öğretmenlere teşvik sağlanması, gerekli eğitim materyali yardımının gerçekleştirilmesi, Suriyeli çocukların eğitim gördüğü mevcut okulların bakım ve yenileme giderlerinin karşılanması gibi düzenlemeler yer almaktadır. Yine bu planlar kapsamında mülteci çocukların eğitiminde gönüllü olarak görev alan Suriyeli öğretmenlere belli bir oranda teşvik sağlanmaktadır. Bu oran kampta yaşayanlar için aylık 150 dolar, şehirde yaşayan öğretmenler içinse 220 dolardır.

Mülteci eğitimi meselesi açısından Türkiye'yi ilgilendiren bir diğer husus, Türkiye sınırının diğer tarafında sınıra sıfır noktalara kurulmuş kamplarda ve sınıra yakın köylerde yaşayan 150 bin kişiye yakın mülteci grubudur. Bu kişiler, Türkiye'nin sınırdan geçişi daha kontrollü gerçekleştirme politikası nedeniyle sınıra yakın yerlerde oluşturulan kamplarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Türkiye'nin sınıra yakın tampon bölgelerde yaşayan sığınmacılara acil yardım sağlama yükümlülüğü bulunmamakla birlikte bu kişilerin ihtiyaçları ağırlıklı olarak Türkiye tarafından sağlanmaktadır (Orhan, 2014:14). Ancak eğitim konusunda bu gruba yapılabilecek yardım oldukça sınırlıdır. Özellikle Türkiye sınırları içerisinde yaşayan mültecilere yapıldığı gibi bir öğretmen yardımı mümkün değildir. Bu grubun eğitimini sağlayabilmesi için kamplarda eğitim merkezleri kurulmasına ve kullanılacak eğitim malzemesinin teminine yardım edilebilir. Ayrıca bu kişilerin eğitim gördükleri yerlerden aldıkları diplomaların

ya da belgelerin, ilerleyen dönemde Türkiye'ye kabul edilmeleri durumunda denkliği sağlanabilir.

Türkiye'deki mültecilerin eğitimi ile ilgili iki temel sorun vardır. Birincisi, yerinden edilmişliğin sonucu olarak ortaya çıkan fakirliktir. Fakirlik eğitime ulaşmanın önündeki en büyük engeldir. Yaşamını idame ettirecek geliri kazanmaktan mahrum olan insanların çocukların eğitimine gereken önemi vermesi beklenemez. İkinci sorun ise, tanınırlığı olan resmi diploma meselesidir. Gerek kamplardaki okullarda gerekse kamp dışındaki okullarda eğitim gören mültecilere Türkiye tarafından da tam olarak tanınmayan belgeler verilmektedir. Bu sorunun çözümü Türkiye ile Suriye hükümeti arasında işbirliğine ihtiyaç vardır. Ancak mevcut konjonktürde böyle bir işbirliğinin kısa vadede gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu nedenle uluslararası kuruluşların bu sorunun çözümü için daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir. Eklemek gerekir ki Türk Hükümeti tek taraflı olarak Suriye'den alınan diplomaların denkliğini kabul etmeye yönelik bir takım uygulamalar gerçekleştirmiştir. Zira Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 26.04.2014 tarihinde sığınmacıların Suriye Milli Eğitim Bakanlığı ve Suriye Ulusal Komisyonu Geçici Hükümeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilen diplomaların denkliklerinin sağlanması için genelge yayınlamıştır.

Yukarıda belirtilen iki temel sorunun yanı sıra, eğitime katılma oranını azaltan diğer bazı faktörler vardır. Bunlardan en önemlisi kız çocuklarının erken evlendirilmesi ile ilgili bir sorundur. Dorman'a (2014) göre Türkiye'deki Suriyeli mülteci kızlarda 18 yaş öncesi evlilik oranı, Suriye'deki orandan daha yüksektir. Türkiye'deki Suriyeliler çeşitli faktörler nedeniyle kızlarını daha erken evlendirme eğilimindedir. Bu durum, kız çocuklarının okullaşma oranını düşürmektedir. Başka bir ifade ile okula gidemeyen kız çocukları, çocuk evliliğine ve cinsel istismara karşı daha zarar görebilir durumdadır. Diğer taraftan kız çocuklarının eğitimi, kuşaklararası yoksulluk, bebek ölüm hızı ve aile sağlığı gibi göstergeleri doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir (Sirin ve Sirin, 2015:8).

Değerlendirme ve Sonuç

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç karışıklıklar beşinci yılını doldurmak üzere olmasına rağmen, çatışmaların sonlanması kısa vadede mümkün görünmemektedir. Bu durum başta Türkiye olmak üzere komşu ülkelerdeki mülteci sorununun giderek büyümesine neden olmaktadır. Mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler ve uluslararası toplum, mültecilerin acil yardım ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla çaba sarf etmek durumundadır. Bu bağlamda mültecilerin sığındıkları ülkelerin acil yardımları algılama şekilleri, bu kişilerin hem bugün ki yaşam koşullarını hem de gelecekteki yaşantılarını doğrudan etkilemektedir. Genellikle ev sahibi ülkeler, mültecilere yönelik acil yardımları, barınma, sağlık, beslenme vb. gibi konulara indirgemekte, okul çağındaki çocukların eğitimini acil yardımların bir parçası olarak değerlendirmemektedir. Oysa eğitimi kesintiye uğrayan ya da eğitime

ulaşamayan çocuklar, acil durumların etkilerine karşı daha kırılgan hale gelmektedir. Dahası eğitim hakkından yararlanamayan çocuklar, gelecekteki yaşantılarında bir takım güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle eğitim yardımları, acil durumlarda gerçekleştirilen insani yardımın önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır. Başka bir ifade ile çocuklar için acil durumlarda barınma ve sağlık yardımları ne ifade ediyorsa eğitim yardımı da onu ifade etmektedir. Bu çerçeveden düşünüldüğünde Türkiye'de mülteci krizinin başladığı ilk yıllarda karar alıcılar ve kamuoyu, özellikle Suriyelilerin barınması ile ilgili sorunlara odaklanmış, okul çağındaki çocukların eğitimi ile ilgili konular ihmal edilmiştir. Mülteci krizinin kısa vadede sona ereceği varsayımı, eğitimin göz ardı edilmesini besleyen temel faktörlerden birisi olmuştur. Bunun sonucunda 2016 yılı itibariyle çoğunluğu kamp dışında yaşayan çocuklar olmak üzere yarım milyon okul çağındaki mülteci çocuk, eğitime ulaşamamaktadır. Eğitimden uzak kalan çocuklar hem Türkiye için hem de Suriye halkının geleceği için büyük bir risk barındırmaktadır. Diğer taraftan son yıllarda eğitim ile ilgili faaliyet yürüten aktörler arasında konunun ciddiyeti hususundaki farkındalığın arttığını ve soruna yönelik yeni çözümlerinin hayata geçirildiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda kamu kurumları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının çabaları sonucunda okula başlayan mülteci sayısı her geçen yıl artış eğilimindedir. Bu trend mültecilerin eğitimi ile ilgili farkındalığın kanıtı niteliğindedir. Ancak halen okula gidemeyen 500 bin mülteci çocuk için bu aktörlerin daha fazla çaba sarf etmesi ve sorunun çözümü için işbirliği geliştirmesi gerekmektedir.

Bu makalede Suriyeli mültecilere yapılan eğitim yardımları değerlendirilirken iki husus göz önünde bulundurulmuştur. Bunlardan ilki, mültecilerin barınma koşullarıdır. Bu kapsamda eğitim yardımları, geçici barınma merkezinde yaşayan, şehirlerde kendi imkanları ile barınan ve sınırın sıfır noktasında yaşayan mülteciler için ayrı ayrı ele alınmıştır. İkinci olarak ise acil durumlarda eğitim yardımlarının bileşenleri açısından Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yapılan eğitim yardımları irdelenmiştir. Acil durumlarda eğitimin bileşenleri, öğretmen yardımı, derslik ve fiziki altyapı yardımı, eğitim malzemesi yardımı ve müfredat ve hukuki yardım olmak üzere 4 gruba ayrılmaktadır. Bu kapsamda Suriyeli mültecilere yapılan yardımlar, dört bileşene ayrılarak değerlendirilmiştir.

Barınma koşulları açısından eğitim yardımları değerlendirildiğinde kamplarda yaşayan mültecilerin, diğer gruplara oranla daha fazla eğitim yardımından yararlanabildiği söylenebilir. Ancak mültecilerin çok büyük bir çoğunluğu şehirlerde dağınık olarak yaşamaktadır. Bu durum genel olarak afet ve acil durum yönetimi açısından özeldir; çünkü dağınık bir şekilde yaşayan mültecilere sistematik olarak yardım yapılması daha güçtür. Dahası şehirlerde yaşayan mültecilerin çocukları, yerel halkla birlikte eğitim görmek durumunda olduğu için, kamptakilerden daha fazla ve daha farklı sorunlara sahiptir. Bunlardan en önemlisi okullarda birlikte okuyan iki grubun sosyal

entegrasyonu sorunudur. Mülteci çocukların ve yerel öğrencilerin sosyal entegrasyon gerçekleştirilmeden fiziki olarak birlikte eğitim görmeleri, marjinalleşme, ayrımcılık vb. gibi daha ciddi sorunların yaşanmasına neden olabilir. Karar alıcılar sadece mültecilerin fiziki olarak okula başlamaları hususuna odaklanmamalı, sosyal entegrasyon sorununu çözmek adına da politikalar geliştirmelidir. Bu bağlamda her iki gruptaki öğrenciler, öğretmenler ve veliler uzun dönemli bir rehabilitasyon sürecine tabi tutulmalıdır.

Acil durumlarda eğitim yardımlarının bileşenleri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yapılan eğitim yardımları ile ilgili aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir;

Öğretmen yardımı, acil durumlarda eğitimin ilk ve en önemli bileşenidir. Çünkü öğretmenlerin niceliği ve niteliği, acil durumlarda eğitimden beklenen misyonun yerine getirilmesi için gerekli olan en önemli faktördür. Türkiye'de mülteci krizinin başladığı tarihlerde mültecilerin eğitimi, mülteciler arasındaki gönüllü öğretmenler tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ise krizin büyümesi ile birlikte Türk ve Suriyeli öğretmenler çeşitli projelerle eğitim sistemine dahil edilmiştir. Öğretmen yardımı ile ilgili vurgulanması gereken iki husus vardır. Bunlardan birincisi mülteci çocukların eğitiminde görev alan kişilerin acil durumlarda eğitim konusunda eğitilmiş olması gerekir. İkincisi ise eğitimin kalitesi açısından öğretmen başına düşen öğrenci sayısının en fazla 40 olması gerekir. Ancak Suriyeli mültecilerin eğitimi ile ilgili çabalarda genellikle çocukların okula erişimi ile ilgili konular öncelenmekte, eğitimin niteliği ile ilgili olan yukarıdaki iki husus yeterince göz önünde bulundurulmamaktadır.

Derslik ve fiziki altyapı yardımı ve eğitim malzemesi yardımı diğer eğitim yardımlarına kıyasla gerçekleştirilmesi daha az karmaşık yardımlardır. Türkiye'deki mültecilerin öğrenim görebilmesi için hem mevcut derslikler kullanılmakta hem de yeni derslikler inşa edilmektedir. Eğitimde kullanılan ders kitapları ise Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF işbirliği ile hazırlanmakta ve ücretsiz olarak mültecilere dağıtılmaktadır.

Müfredat ve hukuki yardım ise acil durumlarda eğitim yardımlarının en karmaşık olanıdır. Acil durumlarda yapılan eğitimin müfredatı normal zamankilerden farklı olmalıdır. Bu dönemde gerçekleştirilen eğitimin, çocuğun içinde bulunduğu şartlara uyumunu kolaylaştıracak ve barışı inşa edecek niteliğe sahip olması gerekir. Türkiye'de Suriyeli mültecilerin okuduğu müfredat ağırlıklı olarak Suriye'deki ile aynıdır. Sadece siyasi bir takım değişikliklere gidilmiştir. Örneğin, Suriye'deki müfredatta Hatay ili Suriye sınırları içerisinde yer alırken, Türkiye'deki Suriyelilere okutulan müfredatta Türkiye sınırlarında yer almaktadır. Ayrıca Suriye'deki müfredattan farklı olarak Esad ailesine yönelik bilgiler ders kitaplarından çıkarılmaktadır. Ancak acil durumlarda eğitim müfredatı içerisinde yer alması gereken konulara yönelik gerekli değişiklikler yapılmamıştır. Bu konuda sadece mültecilerin Türkiye'ye uyumunu kolaylaştıracak nitelikte bazı değişiklikler söz konusudur. Örneğin, Suriye'deki Tarih kitaplarında Osmanlı İmparatorları işgalci olarak yer alırken Türkiye'de hazırlanan yeni müfredatta bu durum değiştirilmiş ve

ortak tarih vurgusu yapılmıştır. Kanaatimizce bu değişiklikler olumludur. Ancak müfredatın yeniden ele alınarak özellikle barışa, insan haklarına ve entegrasyona yönelik sistematik değişiklikler yapılmalıdır. Diğer taraftan geçici eğitim merkezlerinde okuyan öğrencilere geçerli bir diploma verilmemektedir. Bu sorun mültecilerin eğitimi konusunda karar alıcıların uğraşması gereken en temel konulardan biridir. Hukuki yardımdan kasıt, okul çağındaki mültecilerin eğitimini bitirdikten sonra ya da kendi ülkesine veya üçüncü bir ülkeye gitmesi durumunda almış olduğu eğitimin denkliğinin sağlanması hususudur. Bu sorunun çözümü için özellikle uluslararası kuruluşlara önemli görevler düşmektedir; çünkü Türkiye ile Suriye arasındaki politik krizler, iki ülke kurumları arasında çözüm üretmeye yönelik mekanizmaların çalışmasını imkansız kılmaktadır.

Bu çalışmada acil durumlarda gerçekleştirilen eğitimin yardımlarının ilkeleri, faydaları ve zorlukları ortaya konulmuştur. Ayrıca Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yapılan eğitim yardımları, acil durumlarda eğitim perspektifinden değerlendirilmiştir. Gelecekteki çalışmalarda, okul çağındaki mültecilerin eğitime erişmesini engelleyen faktörler incelenebilir. Ayrıca mültecilere yönelik uygulanan müfredatın, acil durumlarda eğitimden beklenen misyonu ne ölçüde yerine getirdiği ayrıntılı olarak analiz edilebilir.

Kaynakça

- AFAD (2016). Suriye afet raporu, <https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikListele1.aspx?ID=16>, e.t. 30.01.2016.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. <http://www.egitim.aku.edu.tr/eakyuz1.htm>, erişim: 12.04.2013.
- Andina, M. (2007). Education in emergencies: Standards for human rights and development. *Current Issues in Comparative Education*, 9(2), 6-19.
- Coenders, M. & Scheepers, P. (2003). The effect of education on nationalism and ethnic exclusionism: An international comparison. *Political Psychology*, 24(2), 313-343.
- Diñçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Çarmıklı, E. Ö. (2013). Suriyeli mülteciler sorunu ve Türkiye: Sonu gelmeyen misafirlik, Ankara: USAK ve Brookings Enstitüsü.
- Dorman, S. (2014). Educational needs assessment for urban Syrian refugees in Turkey: YUVA Association Report. Istanbul: UNHCR. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=7898>.
- Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi temel eğitim politikaları, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf.
- Ferris, E. & Winthrop, R. (2010). Education and displacement: Assessing conditions for refugees and internally displaced persons affected by conflict. UNESCO.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) (2016). Geçici korumamız altındaki Suriyeliler, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560, e.t. 04.04.2016.

- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.
- He, Y., Bettez, S.C. & Levin, B.B. (2015). Imagined community of education: Voices from refugees and immigrants. *Urban Education*, 1-29.
- Hek, R. (2005). The role of education in the settlement of young refugees in the UK: The experiences of young refugees. *Practice*, 17(3), 157-171.
- INEE (2013). <http://www.ineesite.org/en/minimum-standards/handbook> erişim: 11.04.2013.
- İşbir, E. G. ve Genç, F. N. (2008). Uluslararası afet müdahale hukukuna doğru Türk afet yönetim sistemi. *Amme İdaresi Dergisi*, 41(1), 15-41.
- KDK (2014). <http://kdk.gov.tr/yeni08/haber/suriyeli-misafirler-3-yildir-kardes-topraklarında/463>.
- Kutlu, Z. (2015). Bekleme odasından oturma odasına Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına dair kısa bir değerlendirme. *Anadolu Kültür & Açık Toplum Vakfı*, <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/medya/02062015beklemeodasi.pdf>, e.t. 30.01.2016.
- Mackinnon, H. (2014). Education in emergencies: The case of the Dadaab refugees camp. *Policy Brief*, 47,1-12.
- Midttun, E. K. (2006). Education and emergencies. *Journal of Education for International Development*, 2(1),1-6.
- Morland, L., Lves, N., McNeely, C. & Allen, C. (2016). Providing a head start. Improving access to early childhood education for refugees. Washington: Migration Policy Institute.
- Mugisha, C. H. (2012). Gender imbalance in secondary schools: Education in emergencies learning for a peaceful future - See more at: <http://www.fmrview.org/education-emergencies#sthash.e0hDJ5Xy.dpuf>.
- Nicassio, P.M. & Pate, J.K. (1984). An analysis problems of resettlement of the Indochinene refugees in the United States. *Social Psychiatry*, 19, 135-141.
- Nicolai, S. (2003). *Education in emergencies*. London: Save The Children.
- OCHA (2014). Occupied Palestinian territory: Gaza emergency situation report.
- Orhan, O. (2014). *Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu: Bulgular sonuçlar ve öneriler*. Ankara: Orsam.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği sığınma hukuku ortak bir sığınma hukukunun ortaya çıkışı*. Ankara: Usak.
- Özservet, Y. Ç. (2015). Göçmen çocukların şehre uyumu ve eğitim politikası, Y. Bulut (Ed.), *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetimi Rolü*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları. Yayın No: 156.
- Paulson, J. (2011). Conflict, education and curriculum. *Conflict And Education: An Interdisciplinary Journal*, 1(1), 1-5.
- Penrose, A. & Takaki, M. (2006). Children's rights in emergencies and disasters. *Lancet*, 367(9511), 698-699.
- Penson, J. & Yonemura, A. (2012). Next steps in managing teacher migration. Unesco And Commonwealth Secretariat.
- Peterson, S.D. (2011). Conflict, education and displacement. *Conflict and Education: An Interdisciplinary Journal*, 1(1), 1-5.
- Pigozzi, M. J. (1999). *Education in emergencies and for reconstruction: A developmental approach*. New York: United Nations Children's Fund Working Paper Series.

- Poyraz, Y. (2012). Suriyeli vatandaşların geçici korunması ve uluslararası mülteci hukuku. *Seçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 53-69.
- Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme önerisi. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.
- Sinclair, M. (2007). Education in emergencies: *Commonwealth education partnerships 2007*. Nexus Strategic Partnerships, 52-56.
- Sirin, S. R. & Sirin, L. R. (2015). *The educational and mental health needs of Syrian refugee children*. Washington DC: Migration Policy Institute.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F.G. (2013). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. (2. Baskı). Ankara: Anı yayıncılık.
- Sönmez, V. (2015). *Program geliştirme öğretmen elkitabı*. (Genişletilmiş 18. Baskı). Ankara: ANI yayınları.
- Stevenson, J. & Willott, J. (2007). The aspiration and access to higher education of teenage refugees in the UK. *Compare*, 37(5), 671-687.
- Stuecker, J. (2006). Education of refugees. US: Parent Information Resource Center Program.
- Şeker, B. D. ve Arslan Z. (2015). Eğitim sürecinde mülteci çocuklar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(1), 86-105.
- Talbot, C. (2013). *Education in conflict emergencies in light of the post-2015 MDGs and EFA Agendas*. Switzerland: NORRAG.
- Türmen, T. (2012). Afet zamanlarında eğitim: Eğitim izleme raporu. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi (ERG).
- UNESCO (2006). *Education in emergencies: The gender implications - advocacy brief*. Bangkok: UNESCO Bangkok.
- UNESCO (2010). The Quantitative impact of conflict on education.
- UNESCO (2015). Bridging learning gaps for youth: UNESCO education response to the Syria Crisis (2015-2015). Paris.
- UNHCR (2013). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler sıkça sorulan sorular. UNHCR Türkiye Ofisi.
- UNICEF (2015). Curriculum, accreditation and certification for Syrian children in Syria, Turkey, Lebanon, Jordan, Iraq and Egypt, regional study.
- UNICEF (2016). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler bilgi notu, http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar_Bilgi%20Notu%20Subat%202016_3.pdf, e.t. 04.04.2016.
- Waters, T. & LeBlanc, K. (2005). Refugees and education: Mass public schooling without a Nation-State. *Comparative Education Review*, 49(2), 129-147.
- Yavuz, Ö. (2014). *Afetler sonrası yapılan sosyal yardımlar ve hizmetler*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Yavuz, Ö., Çalışkan, C. ve Koçak, H. (2013). Afetlerde okul çağındaki çocukların eğitimi. *5. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*, Çanakkale, 2564-2572.
- Yılmaz, H. (2013). Türkiye'de Suriyeli mülteciler: İstanbul örneği. İstanbul: MAZLUM-DER.

Education of School-age Children in Emergencies: The Case of Syrian Refugees in Turkey

Abstract

Emergencies affect all people in society, but especially children are relatively much more effected from adverse effects of these events. Because, unlike adults, children's coping capacities are not yet fully developed. Thus, it is more difficult for children to adapt to the chaotic aftermath of an emergency situation. Moreover emergencies can cause distruption in education which directly affect their future. Girls have more difficulty in accessing to education in emergencies. Hence, education is an important issue to be taken into consideration in terms of disaster management policies and practices. Education of refugees constitutes a much more complex problem. This study aims to examine the educational assistance offered to refugees from an emergency perspective and to evaluate the educational assistance provided for Syrian refugees in Turkey. This research is designed as a case study. Policy and practices for the education of school-age Syrian refugees in Turkey have been examined with reference to emergency and right to education literature. Turkey aids refugees in many ways including providing teachers to school construction for education of refugees. However, a large number of school-age refugees still have no access to education. There are two basic problems in education of Syrian refugees: First is poverty which is a direct result of becoming a refugee. The second is unrecognised education certificates. To address these problems, there is need for increased cooperation and coordination between governments, international organizations and non-governmental organizations.

Keywords: Emergency; education; educational assistance; refugee; asylum seeker.